

Lietuvių kaip svetimosis kalbos nerimas tautinių mažumų mokyklose

Rugilė Miškinytė¹, Loreta Vilkienė²

¹ Vilniaus universitetas, Universiteto g. 5, 01131 Vilnius, rugile.miskinytee@gmail.com

² Vilniaus universitetas, Taikomosios kalbotyros institutas, Lituonistinių studijų katedra, Universiteto g. 5, 01131 Vilnius, Loreta.Vilkieni@ff.vu.lt

Anotacija. Straipsnio tikslas – atskleisti, kas tautinių mažumų mokiniams sukelia lietuvių kalbos kaip svetimosis nerimą, koks jis yra, kaip jis veikia pasiekimus. Analizuoti 125 mokinių iš 3 Vilniaus gimnazijų nerimo skalės teiginių įvertinimai. Atlikta duomenų faktorinė, regresinė ir koreliacinė analizė.

Esminiai žodžiai: *svetimosis kalbos nerimas, lietuvių kalba kaip svetimoji, kalbos mokymasis, faktorinė analizė, regresinė daugianarė analizė, koreliacinė analizė.*

Įvadas

Nerimas yra sudėtingas psichologinis konstruktas, plačiai analizuojamas įvairių sričių specialistų, pavyzdžiui, edukologijos, psichologijos ir taikomosios kalbotyros. Taikomosios kalbotyros tyrėjai, pavyzdžiui, Elaine E. Horwitz (2010; 1986), Yasser'is Teimouri'is, Julia Goetze ir Luke'as Plonsky'is (2019), Deyuan'as He (2018), tiria nerimą svetimųjų kalbų mokymosi kontekste: stebima, kaip ši būseną veikia asmenis, kurie mokosi svetimosis kalbos, kaip tai veikia jų pasiekimus, mokymąsi, motyvaciją ir pan. Minėti tyrėjai pastebėjo, kad nerimas, kylantis klasėje, skiriasi nuo nerimo kitose situacijose, ir pavadino šį jausmą svetimosis kalbos nerimu (angl. *foreign language anxiety*) (Horwitz, 1986; Sparks, Ganschow, 2007). Svetimosis kalbos nerimas suprantamas kaip kompleksinis reiškinys, įtampos ir nuogąstavimo būseną, kuri kyla kalbos mokymosi kontekste ar situacijose, kur reikia vartoti tikslinę kalbą (Horwitz, 1986, 128; MacIntyre ir Gardner, 1994, 284). Šį reiškinį tirti yra svarbu, nes mokslininkų buvo pastebėta, kad tie mokiniai, kurie jaučia stiprų nerimą per kalbų pamokas, ne taip kruopščiai atlieka

užduotis (Pan ir Zhang, 2021), gali stokoti motyvacijos (Liu ir Huang, 2010), be to, jų kalbos mokymosi rezultatai – pažymiai – gali būti prastesni (Castro ir Garcia 2012). Dėl to yra svarbu ir aktualu tirti, kaip asmenys, kurie mokosi kalbos, jaučiasi per kalbų pamokas.

Svetimosios kalbos nerimo tyrimus pradėjo JAV lingvistė Horwitz (1986). Ji yra sukūrusi skalę, skirtą svetimosios kalbos nerimui matuoti. Vėliau ši skalė įvairių tyrėjų buvo išversta į kitas kalbas, pritaikyta jų tyrimui. Šiuo metu, kiek žinoma šio straipsnio autorėms, tokia skalė yra parengta ispanų (Pérez-Paredes, Martínez-Sánchez, 2000–2001), vengrų (Toth, 2008), korėjiečių (Park, 2014), serbų (Safran, Volarov, Oljaca, 2020) kalbomis. Lietuvoje kol kas darbų šia tema nebuvo. Kitų kalbų tyrėjų darbai paskatino straipsnio autorės imtis šios srities tyrimo ir išsiaiškinti, kokia yra mokinių, kurie mokosi lietuvių kalbos kaip negimtosios, situacija.

Tyrimui buvo pasirinkta patogioji imtis, suformuota trijose Vilniaus gimnazijose: 2 rusų ugdomąja kalba ir 1 lenkų. Tyrime dalyvavo 3–4 klasių gimnazijų mokiniai; iš viso šiame darbe buvo analizuojamos 125 mokinių atliktys (62 merginų, 63 vaikinų): 63,2 proc. dalyvių gimtoji kalba buvo rusų; 23,2 proc. – lenkų ir 13,6 proc. dvikalbiai rusų ir lenkų k. Didžioji dalis tiriamųjų su lietuvių kalba pradėjo susidurti nuo 6–8 m. (38,4 proc.); 36 proc. – 4–5 m.; 20 proc. – 2–3 m; likusi dalis (5,6 proc.) rinkosi atsakymą *kita*. Lietuviškai kalbėti 52 proc. tiriamųjų ėmė 6–8 m.; 13,6 proc. – 4–5 m.; tik apie 5 proc. mokinių tai ėmė daryti būdami 2–3 metų. Likusi dalis (29,6 proc.) nurodė *kita*. Taigi tirta Lietuvos tautinių mažumų mokyklų mokinių situacija. Pabrėžtina, kad visų tiriamųjų gimtoji, t. y. pirma šeimoje išmokta, kalba buvo ne lietuvių, ir tai leido kelti klausimą, ar šie mokiniai patiria nerimą mokydami lietuvių kalbos kaip svetimosios. Tačiau šios straipsnio autorės supranta, kad analizuotų mokinių situacija yra kitokia nei tų, kurie mokosi kurios nors svetimosios kalbos ne tos kalbos šalyje. Tiriamajai grupei lietuvių kalba nėra užsienio kalba, tai valstybės, kurioje jie gyvena, kalba. O tai, be kitų dalykų, reiškia, kad mokiniai gyvena lietuvių kalbos kontekste, su šia kalba gali susidurti įvairiose gyvenimo situacijose, ne vien švietimo įstaigose. Be to, valstybės skiria daug dėmesio tiek ikimokyklinio, priešmokyklinio, tiek mokyklinio amžiaus tautinių mažumų lietuvių kalbos gebėjimams ugdyti. Mokykloje tiriamieji su lietuvių kalba susiduria ne vien per lietuvių kalbos, bet ir per kitų dalykų pamokas. Taigi sąlyčio su lietuvių kalba esama daug. Tad gali kilti abejonių, ar iš viso tokiu atveju mokymosi procesas susijęs su mokinių patiramu lietuvių kalbos kaip svetimosios nerimu?

Tokiame kontekste buvo iškeltas *tikslas* – nustatyti, ar tautinių mažumų mokyklų mokiniai jaučia lietuvių kalbos kaip svetimosios mokymosi nerimą ir, jei taip, tai kokio lygio (silpną, vidutinį, stiprų), kokie faktoriai sukelia tokį nerimą, be to, siekta pateikti įžvalgų, kokie veiksniai – lytis, amžius, gimtoji kalba, laikas, kada pradėta susidurti su lietuvių kalba ir kada pradėta vartoti šią kalbą – gali turėti tam įtakos, ir ieškota atsakymo į klausimą, kaip svetimosios kalbos nerimas veikia tikslinės grupės lietuvių kalbos pasiekimus. Tikslui pasiekti kelti tokie *uždaviniai*: 1) išversti svetimosios kalbos nerimo skalę į lietuvių kalbą ir ją pritaikyti tyrimui; 2) parengti sociolingvistinį klausimyną, siekiant

surinkti informaciją apie tikslinę grupę – lytį, amžių, gimtąją kalbą bei lietuvių kalbos vartojimą ankstyvajame amžiuje; 3) atlikti tyrimą skirtingose Vilniaus gimnazijose, kurių ugdomoji kalba nėra lietuvių; 4) nustatyti, koks lietuvių kalbos kaip svetimšios mokymosi nerimo lygis, kokie veiksniai jį lemia ir kokia jo sąsaja su metiniais lietuvių kalbos ir literatūros pažymiais; 5) pateikti įžvalgų, kokie sociolingvistiniai veiksniai gali daryti įtaką svetimšios kalbos nerimui. Duomenys rinkti nedidelės apimties sociolingvistiniu klausimynu ir svetimšios kalbos nerimo skale. Analizei pasitelkti tiriamosios faktorinės ir daugianarės regresinės analizės metodai.

Nerimo ir svetimšios kalbos nerimo samprata

Pirmiausia būtina apibrėžti, kaip suvokiamas nerimas. Nerimas yra psichologinis konstruktas, kuris *Aiškinamajame psichologijos terminų žodyne* (Bagdonas, Bliumas, 2019, 203) apibūdinamas kaip „emocinė būseną – neapibrėžtas grėsmės išgyvenimas, kylantis dėl vidinio ar išorinio, tikro ar tariamo pavojaus“. Kitaip tariant, tai tarsi signalas, kad žmogaus gyvenime vyksta kažkas neaiškaus, neapibrėžta. Dažnai nerimas yra lydymas ir fiziologinių pojūčių: įsitempia raumenys, kūnas ima virpėti, padažnėja kvėpavimas ir širdies ritmas, gali skaudėti arba svaigti galva (Bagdonas, Bliumas, 2019, 203; Kočiūnas, 1995, 120). Taip pat nerimas pasireiškia ir psichiniu lygmeniu: žmogus gali būti dirglesnis, nerimauti dėl smulkmenų, gali būti sunkiau sutelkti dėmesį ar atlikti kasdienes užduotis ir pan. (Bagdonas, Bliumas, 2019, 203). Taigi matyti, kad nerimas apima ir fiziologinį, ir psichologinį lygmenis.

Mokantis svetimųjų kalbų nerimas yra svarbus afektinis veiksnys, kuris gali daryti neigiamą įtaką kalbos išmokimui, įsisavinimui (Horwitz, 2001, 113). Tokį nerimą mokslininkė Horwitz (1986, 128) pavadino svetimšios kalbos nerimu, kurį apibūdino kaip atskirą kompleksiską reiškinį, apimantį žmogaus savęs suvokimą, įsitikinimus, jausmus ir elgesį, kuris yra susijęs su svetimšios kalbos mokymusi. Kai kurie tyrėjai praplečia šią sampratą konkretizuodami, kad svetimšios kalbos nerimas yra įtampos ir nuogąstavimo būseną, kuri yra susijusi būtent su kitos kalbos mokymosi kontekstu: kalbėjimu ta kalba, supratimu iš klausos ir mokymusi apskritai (MacIntyre ir Gardner, 1994, 284). Nors svetimšios kalbos nerimas gali būti panašus į įprastą nerimą, skirtumas yra tas, kad šis nerimas kyla dėl svetimšios kalbos – jaučiama įtampa, baimė, susijaudinimas tam tikrose situacijose, kai reikia vartoti tą kalbą arba jos mokytis (Al-Shboul et al., 2013, 33). Vis dėlto yra pastebėta, kad įgudę kalbos vartotojai šios būsenos nebeatiria (Dewaele, 2002, 18). Taigi matyti, kad svetimšios kalbos nerimas yra specifiskas: jis susijęs su kalbos mokymusi bei vartojimu ir yra patiriamas konkrečioje situacijoje, dažnai mokymosi aplinkoje. Vadinasi, apibendrinant būtų galima teigti, kad svetimšios kalbos nerimas – tai emocinė būseną, kuri kyla kalbos mokymosi aplinkoje arba vartojant kalbą, kurios asmuo mokosi.

Lingvistai įvardija dar kelis svetimosis kalbos nerimo komponentus. Pavyzdžiui, Horwitz (1986, 127) mano, kad egzistuoja bendravimo baimė (angl. *communication apprehension*): kalbos besimokantis asmuo dar neturi tokio žodyno, kad galėtų išreikšti savo mintis taip, kaip nori, todėl tai jam sukelia baimę ir nerimą. Kitas komponentas yra glaudžiai susijęs su pirmuoju – tai neigiamo socialinio vertinimo baimė (angl. *fear of negative evaluation*): kadangi asmuo nepasitiki savimi ir tuo, ką sako svetimąja kalba, jis gali manyti, kad sudaro netinkamą ar prastą įspūdį apie save ir dėl to bus kitų menčiau vertinamas kaip asmuo. Taip pat gali būti vengiama situacijų, kur žmogus iš viso gali būti vertinamas (Al-Shboul et al., 2013, 33). Trečiasis komponentas yra kalbos mokėjimo testavimo nerimas (angl. *test anxiety*) – tai apima akademinio vertinimo baimę. Dažniausiai tokia baimė pasireiškia svetimosis kalbos egzaminuose, nes tai situacija, kada mokiniui arba pasiseka, arba nepasiseka atskleisti savo svetimosis kalbos gebėjimus (Horwitz, 1986, 127). Gali pasirodyti, kad kalbos mokėjimo testavimo nerimas ir socialinio vertinimo nerimas yra tas pats, tačiau pabrėžtina, kad socialinio vertinimo baimė yra platesnis reiškinys, neapsiribojantis tik akademinė aplinka (Al-Shboul et al., 2013, 33), o testo nerimas patiriamas tada, kai koku nors akademinio būdu testuojamas žmogaus gebėjimas vartoti svetimąją kalbą. Tad tokio pobūdžio tyrimus atlikusių mokslininkų yra daroma prielaida, kad visi šie aspektai daro įtaką svetimosis kalbos išmokimui.

Šiame straipsnyje vienas iš siekiamų išsiaiškinti aspektų – kaip stipriai mokiniai, kuriems lietuvių kalba nėra gimtoji, patiria svetimosis kalbos nerimą per lietuvių kalbos ir literatūros pamokas. Remiantis Dewaele'io (2002) išsakyta mintimi, kad įgudę vartotojai nebepatiria nerimo, galima manyti, kad šiame tyrime dalyvaujantys mokiniai neturėtų patirti stipraus svetimosis kalbos nerimo, nes lietuvių kalbos mokosi pagal bendrąją ugdymo programą, pagal kurią mokosi ir gimtakalbiai lietuviai.

Svetimosios kalbos nerimo matavimo skalė

Kadangi svetimosis kalbos nerimo skalė nauja Lietuvoje, aptartina, kaip ji buvo kurta ir kokių abejonių kilo ją taikiusiems tyrėjams. Horwitz sudarė svetimosis kalbos nerimo skalę, kuri turėjo matuoti nerimą, kylantį mokantis svetimosis kalbos ar ją vartojant. Angliškai ši skalė vadinama *Foreign Language Classroom Anxiety Scale (FLCAS)*, lietuviškai straipsnio autorės ją vadina svetimosis kalbos nerimo skale. Horwitz (1986, 560) šią 33 teiginių skalę sudarė remdamasi įvairiais klinikiniais tyrimais, mokinių savistabos rezultatais bei anksčiau taikytomis panašiomis skalėmis. Vertindami skalės teiginius Likerto sistema, tiriamieji gali surinkti nuo 33 iki 165 taškų. Kuo aukštesnis taškų skaičius, tuo didesnis asmens svetimosis kalbos nerimas. Buvo išsiaiškinta, kad skalė patikima, nes vidinis teiginių suderinamumo koeficientas (Cronbacho alfa) buvo 0,93.

Kadangi ši skalė buvo nauja ir mažai taikyta tyrimuose, kilo klausimų dėl jos patikimumo. Iš pradžių buvo bandyta svetimosis kalbos nerimą matuoti bendraisiais testais,

kurie apskritai matuoja nerimo konstrukta, o ne konkrečią nerimo atmainą, tačiau pastebėta, kad skalė, kuri skirta matuoti svetimosis kalbos nerimą, yra tinkamesnė. Šias įžvalgas padarė MacIntyre'sas ir Gardner'is (1989); jie nustatė, kad egzistuoja tokia nerimo forma kaip svetimosis kalbos nerimas, kuris gali būti atskiriamas nuo kitų nerimo tipų. Taigi tai buvo vienas iš ankstesnių tyrimų, patvirtinančių, kad yra tokia nerimo forma kaip svetimosis kalbos nerimas ir kad tai turi būti matuojama atitinkamais įrankiais, o ne bendruoju nerimo testu.

Richard'as L. Sparks'as ir Leonore Ganschow (2007, 264–279) suabejojo Horwitz skale ir iškėlė klausimą, ar svetimosis kalbos nerimo skalė matuoja nerimą, ar kalbinius gebėjimus. Minėtiems tyrėjams pasirodė, kad kai kurie teiginiai yra susiję su tiriamųjų žiniomis apie kalbą ir tai, kaip jie jaučiasi dėl patiriamo nerimo. Atlikę tyrimą Sparks'as ir Ganschow teigė, kad svetimosis kalbos nerimo skalė matuoja mokinių žinias apie savo kalbos mokymosi gebėjimus. Kitaip tariant, mokiniai supranta, kad jų svetimosis kalbos žinios yra prastesnės, ir dėl to jaučia nerimą. Minėti tyrėjai taip pat pastebėjo, kad yra neigiama koreliacija tarp skalės ir mokinių pasiekimų, pažymių: mokiniai, kurių svetimosis kalbos gebėjimai buvo silpnesni ir kurie tai suprato, buvo labiau linkę nerimauti dėl savo kalbinių atlikčių (Sparks, Ganschow, 2007). Visgi galiausiai buvo prieita prie išvados, kad ši skalė matuoja svetimosis kalbos nerimą, o ne kalbinius gebėjimus.

Taigi mokslininkų yra sutariama, kad svetimosis kalbos nerimas yra atskiras konstruktas ir jam tirti reikalinga speciali skalė. Vis dėlto vėliau imta diskutuoti, kiek mažesnių konstrukto apima Horwitz sukurta svetimosis kalbos nerimo skalė. Keli tyrėjai įvardija, kad skalėje yra trys konstruktai, kurie apima svetimosis kalbos nerimą ir sukelia tą nerimą: bendravimo ta kalba baimė, tos kalbos testavimo nerimas ir neigiamo vertinimo baimė (pavyzdžiui, Arnaiz ir Guillen, 2012; Horwitz, 1986). Kiti tyrėjai, pavyzdžiui, Michiko Toyama ir Yoshitaka Yamazaki'is (2018), Sae Matsuda ir Peter'is Gobel'is (2004), Zsuzsa Toth (2008) ir Park'as (2014) įžvelgia du konstruktus. Paminėtina, kad pati skalės autorė Horwitz (1986) neišskyrė konkrečiai kokių nors mažesnių konstrukto, o tik pateikė savo įžvalgų apie skalės kūrimo etapus ir jos teiginius bei nurodė, kad skalė yra suderinta ir tinkama naudoti. Ir tai mokslininkams sukėlė nemažai klausimų: kokie konkrečiai konstruktai gali būti išskirti iš skalės; kokią duomenų analizę reikėtų taikyti analizuojant šios skalės rezultatus? Šios informacijos trūkumas lėmė tai, kad naudojant šią skalę gaunami skirtingi rezultatai ir skaitant šios srities tyrimus galima pastebėti, kad mokslininkai skirtingai interpretuoja duomenis ir įvardija šios skalės apimamus mažesnius konstruktus.

Mokslininkas Park'as (2014) svarstė, kad iš tiesų informacijos trūkumas, kokią analizę taikyti šia skale surinktiems duomenims, gali lemti labai skirtingas interpretacijas. Jis pastebi, kad tyrėjai dažniausiai naudoja tiriamąją faktoriinę analizę, o tokia analizė palieka gana daug subjektyvumo, nes mokslininkai gali skirtingai įvardyti susidariusius klasterius, gautus faktorius. Be to, svarbu paminėti, kad tai, jog skalės teiginiai yra verčiami į daugelį kitų kalbų, taip pat gali daryti įtaką skalės patikimumui, todėl Cronbacho

alfa įvairiuose tyrimuose gali varijuoti. Horwitz (2016) sureagavo į šį Park'o straipsnį ir teigė, kad iš tiesų skalė buvo sukurta remiantis JAV kultūra ir testuota su anglakalbiais. Ji pritarė, kad svetimosis kalbos nerimo skalė turėtų būti testuojama kitose šalyse, kur yra kitas kultūrinis kontekstas, ir būtina analizuoti, ar negalima išskirti kokių nors kitų faktorių remiantis šia skale (Horwitz, 2016). Akivaizdu, kad svetimosis kalbos nerimo skalė nebuvo aiškiai ir nuosekliai pristatyta pačios jos kūrėjos Horwitz, o tai irgi gali lemti įžvalgų įvairovę. Nepaisant to, šiuo metu tai yra pagrindinis įrankis tirti svetimosis kalbos nerimą.

Ankstesnės svetimosis kalbos nerimo tyrimų įžvalgos

Dažnai tiriant svetimosis kalbos nerimą, galima išvelgti įvairių veiksnių, sukeliančių nerimą, įtaką, pavyzdžiui, lyties, dalyko pažymio, asmenybės bruožų ir pan. Kokius aspektus analizuoti, sprendžia tyrėjai. Vis dėlto pastebėtina, kad į šiuos tyrimus dažnai yra įtraukiamas lyties veiksnys ir analizuojama, ar vaikinai, ar merginos patiria stipresnį nerimą. Pastebėtina, kad vienareikšmio atsakymo šiuo požiūriu mokslininkai nepateikia. Berhane'as Gerencheal'as (2016) atliko tyrimą Etiopijoje, kur buvo tiriami 3 kurso anglų kalbos studentai. Buvo nustatyta, kad merginų patiriamas nerimo vidurkis buvo aukštesnis nei vaikinų. Tačiau tyrėjas daro prielaidą, kad tam įtakos galėjo turėti kultūrinė aplinka – Etiopijoje yra žavimasi moterų tylumu, nuolankumu, tad galbūt tokia stigma gali skatinti merginas būti tylesnes, mažiau aktyvias ir akademinėje aplinkoje. Taip pat tyrėjas spėja, kad tokiu atveju, kai merginų paprašoma vartoti anglų kalbą, jas apima stiprus nerimas ir pyktis, nes jų kultūrinėje aplinkoje nėra priimta, kad merginos būtų kalbios. Taigi buvo svarstyta, kad kartais svetimosis kalbos nerimui įtakos gali turėti ir kultūrinė aplinka. Nepaisant to, yra daugiau tyrimų, kuriuose buvo pastebėta skirtumų tarp lyčių, kurių rezultatų kultūrinis kontekstas taip stipriai neveikė.

Kitame tyrime Yuh-show Cheng (2002, 653) analizavo Taivane anglų kalbos besimokančius studentus. Mokslininkas išvelgė būtent į jų patiriamą kalbos nerimą, kada kalba yra produkuojama raštu. Jo tyrimas taip pat, kaip ir Gerencheal (2016), patvirtina įžvalgą, kad per pamokas merginos jaučia daugiau nerimo nei vaikinai. Kitame darbe tyrėjai Gi-Pyo Park'as ir Brian'as F. French'as (2013) analizavo mokinių, Korėjoje besimokančių anglų kalbos, svetimosis kalbos nerimą. Šis tyrimas taip pat atskleidė, kad yra skirtumų tarp lyčių – merginos jaučia stipresnį nerimą nei vaikinai. Apibendrinant minėtus tyrimus pasakytina, kad galima daryti prielaidą, jog per kalbų pamokas merginos linkusios patirti daugiau nerimo nei vaikinai. Vis dėlto verta paminėti ir tyrimus, kurių rezultatai kitokie. Pavyzdžiui, Aida (1994), Matsuda ir Gobel'io (2004) tyrimai neparodė, kad skirtumai tarp lyčių būtų statistiškai reikšmingi. Atliekant šiame straipsnyje aprašomą tyrimą taip pat buvo siekta analizuoti, ar lyties veiksnys daro įtaką svetimosis kalbos nerimui.

Daugelyje tyrimų, siekiant išsiaiškinti nerimo konstrukto įtaką kalbos mokymuisi, yra analizuojama, kaip svetimšios kalbos nerimas koreliuoja su pažymiu, nes mokinio jaučiama įtampa gali veikti tai, kaip gerai bus atlikta užduotis (pagal Tobias, 1986; MacIntyre, 1995; Peri, Govern, 2003; Chen, Chang, 2009; Pan, Zhang, 2021), o metinis arba semestro pažymys tarsi apibendrina mokinių gebėjimus atlikti kalbines užduotis. Šiuo aspektu tyrėjai yra pateikę keletą įžvalgų. Pavyzdžiui, Arnaiz Castro ir Guillen Garcia (2012) atliko tyrimą Ispanijoje, kur tyrė asmenis, besimokančius anglų kalbos. Duomenų analizė atskleidė, kad visi studentai jautė vidutinį svetimšios kalbos nerimą. Taip pat minėtas tyrimas patvirtino anksčiau aptartą mintį, kad merginos jaučia didesnę nerimą, be to, buvo pastebėta, kad tų mokinių, kurių pažymiai buvo prastesni, nerimo lygis buvo aukštesnis. Nemažai įžvalgų savo tyrime pateikė ir Meihua Liu ir Wenhong'as Huang'as (2010). Jie viename Kinijos universitete atliko nemažos imties (n = 900) tyrimą, kurio dėmesio centre buvo studentų nerimo ir anglų kalbos mokymosi motyvacijos sąsajos. Minėtų tyrėjų pastebėjimai buvo tokie: tie studentai, kurie jautė nestiprų nerimą, nebuvo nei labai motyvuoti, nei nemotyvuoti mokytis anglų kalbos; be to, nustatyta neigiama koreliacija tarp motyvacijos ir nerimo – kitaip tariant, jei motyvacija didėja, mažėja nerimas; ir motyvacija, ir nerimas statistiškai reikšmingai koreliavo su mokinių atlikimais per anglų kalbos pamokas. Taip pat tie, kurie jautė stipresnį nerimą, jautė didesnę baimę būti neigiamai vertinami, labiau bijojo kalbėti ir labiau bijojo įvairių testų. Minėti mokslininkai teigia, kad mokytojams ir mokiniams yra svarbu suprasti, kaip stipriai mokiniai jaučia nerimą, nes tai veikia kalbos išmokimą. Taigi iš apžvelgtų kelių tyrimų matyti, kad nerimas, juntamas per kalbos pamokas, gali daryti nemažą įtaką mokinių kalbos pasiekimams, gaunamam įvertinimui.

Kartais į tokio pobūdžio tyrimus, analizuojant nerimą ir kalbos išmokimą, įtraukiami ir kiti veiksniai, kurie gali turėti įtakos mokantis svetimšios kalbos, norint geriau suprasti, kaip mokymosi aplinka ir afektiniai veiksniai daro įtaką kalbos mokymuisi. Pavyzdžiui, kartais į tyrimus taip pat įtraukiami ir asmenybės testai, nes manoma, kad yra koreliacija tarp to, kaip stipriai asmuo kalbos pamokose jaus nerimą, ir kokio jo asmenybės. Tyrėjas Jean-Marc'as Dewaele'is (2002) viename straipsnyje rašo, kad tie asmenys, kurie yra labiau ekstravertiški, lengviau susidoroja stresinėse situacijose, kai reikia produkuoti kalbą, geriau atmintyje išlaiko verbalinę informaciją. Priešingai yra asmenų, kurie linkę į introversiją, atveju: jie linkę labiau jaudintis, o tai trukdo susikaupti, prisiminti informaciją ir ją apdoroti (Dewaele, 2002, 12–15). Taigi žmonės savo būdu skiriasi, o tai gali taip pat turėti įtakos mokantis svetimųjų kalbų. Kiti tyrėjai Chunmei'ius Pan'as ir Xian'as Zhang'as (2021) atliko longitudinalinį tyrimą, kuriame stebėjo svetimšios kalbos nerimo, motyvacijos, svetimšios kalbos mokymosi malonumo (angl. *Foreign Language Enjoyment*) ir asmenybės bruožų sąsajas. Visų pirma, jų tyrimas patvirtino aptartas nerimo sąsajas su asmenybės bruožais: rezultatai rodė, kad į ekstraversiją linkę studentai jautė mažiau nerimo kalbų pamokose, jie buvo kalbesni ir optimistiškesni. Taip pat jie labiau mėgavosi kalbų pamokomis nei introvertai, jiems labiau patiko užduotys,

kuriose reikėjo bendrauti. Apibendrinant apžvelgtus tyrimus galima teigti, kad kalbos mokymosi procesui, pasiekimams ir tam, kiek stiprus bus patiriamas svetimosis kalbos nerimas, įtaką gali daryti tokie veiksniai kaip kultūrinė aplinka, motyvacija, mėgavimasis pamokomis, asmenybės bruožai.

Primintina, kad šiame straipsnyje keltas uždavinys išnagrinėti svetimosis kalbos nerimo sąsajas su lyties, amžiaus, gimtosios kalbos veiksniais, be to, analizuota, kokią įtaką gali daryti laikas, kada asmens pradėta susidurti su lietuvių kalba ir kada imta ją vartoti, taip pat tirtos mokinių metinio lietuvių kalbos ir literatūros pažymio sąsajos su nerimu.

Svetimosios kalbos nerimo tyrimas

Lietuviška svetimosis kalbos nerimo skalė

Anksčiau apžvelgtuose šios srities tyrimuose dažniausiai naudojama Horwitz sukurta svetimosis kalbos nerimo skalė, kurią tyrėjai verčia į savo kalbą. Aptariamą skalę iš viso sudaro 33 teiginiai, kurie, kaip jau buvo užsiminta, yra vertinami Likerto skale: *visiškai sutinku; sutinku; nei sutinku, nei nesutinku; nesutinku; visiškai nesutinku*. Apdorojant ir analizuojant duomenis šie žodiniai atsakymai atitinkamai konvertuojami į skaičius: nuo 5 iki 1. Skalėje 9 teiginiai (2, 5, 8, 11, 14, 18, 22, 28, 32) yra „apversti“ (pavyzdžiui 18: *Pasitikiu savimi, kai kalbu lietuvių kalbos pamokoje*), t. y., jei asmuo žymi atsakymą *visiškai sutinku*, suprantama, kad jis nejaučia nerimo, ir toks atsakymas koduojamas ne 5, o 1 – tai ir rodo mažą nerimo įvertį.

Siekiant išsiaiškinti, ar teiginiai, išversti į lietuvių kalbą, yra aiškiai suformuluoti, buvo atliktas skalės bandomasis tyrimas. Jame dalyvavo tikslinės grupės asmenys – t. y. tie, kurių gimtoji kalba nėra lietuvių. Tyrimas buvo atliktas internetu – dalyviai turėjo *MS Forms* platformoje įvertinti svetimosis kalbos nerimo skalės teiginius. Taip pat bandomojo tyrimo dalyviai turėjo atsakyti į kelis klausimus apie save: nurodyti lytį, amžių, gimtąją kalbą, kada pradėjo mokytis lietuvių kalbos ir kada pradėjo susidurti su lietuvių kalba. Bandomajame tyrime dalyvavo 22 asmenys: 4 vaikinai ir 18 merginų. Tiriamųjų amžius varijavo nuo 16 iki 19 metų, vidurkis – 17 metų. Visi bandomajame tyrime dalyvavę asmenys tvirtino, kad teiginiai yra aiškūs. Buvo tikrintas skalės patikimumas apskaičiuojant Cronbacho alfa ir gauta, kad $\alpha = 0,95$, o tai reiškia, kad skalė tinkama naudoti. Straipsnyje analizuojamus duomenis rinko viena straipsnio autorių, kuri skatino mokinius klausti, jei teiginiai būtų buvę neaiškūs. Tyrimo dalyviai klausimų neturėjo.

Tiriamosios faktorinės analizės metodas

Remiantis ankstesnių tyrimų patirtimi, šio straipsnio autorių buvo apsispręsta svetimosis kalbos nerimo skale surinktus duomenis analizuoti tiriamosios faktorinės analizės

metodu, nes iš pačios skalės nėra aišku, kiek nerimą keliančių faktorių gali išryškėti, kadangi teiginiai gali susiklasterizuoti įvairiai. Tiriamosios faktorinės analizės statistinis metodas įprastai yra taikomas siekiant didelį duomenų kiekį sumažinti ir suskirstyti į prasmingesnius, stambesnius vienetus, vadinamus faktoriais. Kiekvieną faktorių grupę vienija koks nors veiksnys, o koks jis yra, sprendžia pats tyrėjas nagrinėdamas gautas faktorių grupes, jų teiginius ir žiūrėdamas, kas juos (teiginius) tarpusavyje sieja tame faktoriuje, kokie požymiai ir pan., ir pagal tai pavadina gautą faktorių (Čekanavičius ir Murauskas, 2008, 237–238). Kada yra atliekama faktorinė analizė, įprastai yra ne tik išskiriami faktoriai, bet taip pat taikomas kokio nors tipo sukinys (angl. *rotation*). Faktorių pasukimas naudojamas siekiant gauti lengviau interpretuojamus duomenis ir kad teiginiai, esantys konkrečiame faktoriuje, priklausytų vienam, o ne keliems faktoriams (Pakalniškienė, 2012, 41). Pirmiausia sukiniai yra skirstomi į ortogonalius (pavyzdžiui, *Varimax*, *Quartimax*, *Equamax*) – renkantis šio tipo sukinį daroma prielaida, kad išskiriami faktoriai (konstruktai) nėra tarpusavyje susiję koreliaciniais ryšiais; ir neortogonalius (pavyzdžiui, *Direct Oblimin*, *Promax*) – šio tipo sukinium daroma priešinga prielaida ir leidžiama faktoriams koreliuoti (plačiau žr. Pakalniškienė, 2012, 41). Vis dėlto teigiama, kad, taikant tiek ortogonalius, tiek neortogonalius sukinius, gaunami rezultatai yra panašūs. Šiame tyrime buvo pasirinktas *Promax* sukinys, kurį analizuodami svetimios kalbos nerimo skalės duomenis taikė ir kiti tyrėjai (pavyzdžiui, Park, 2014). Atlikus pasirinktą sukinį gaunama matricos lentelė su faktorių svoriais (angl. *factor loadings*). Faktoriaus svoris yra tam tikras rodiklis, kuris nurodo sąsają tarp faktoriaus ir kintamojo (t. y. teiginio). Statistikos teorijoje aiškinama: „Kuo kintamojo faktoriaus svoris didesnis, tuo jis labiau siejasi su tuo faktoriumi arba geriau atspindi tą faktorių“ (Pakalniškienė, 2012, 49), vadinasi, yra gerai, jei faktoriaus kintamųjų svoriai yra aukštesni ir panašūs, nes tokiu atveju geriau paaiškina kintamąjį. Po to, kaip jau buvo minėta, tyrėjas žiūri, kas sieja teiginius, sukritusius į vieną faktorių, ir juos pavadina¹. Taigi šiame darbe apdorojant svetimios kalbos nerimo skalės duomenis ir buvo žengti visi šie analizės žingsniai.

Svetimosios kalbos nerimo skalės duomenų apdorojimas

Kaip jau minėta, tyrime dalyvavo 125 respondentai, kurių svetimios kalbos nerimo skalės duomenys buvo analizuoti naudojantis SPSS (versija 28.0.1.0) statistiniu paketu, atlikta tiriamoji faktorinė analizė, taikant pagrindinių komponentų metodą ir atlikus *Promax* ašių pasukimą su Kaiser normalizacija. Pirmuoju etapu buvo siekiama patikrinti, ar duomenys iš esmės yra tinkami faktorinei analizei. Tam įvertinti buvo pasitelkiami Kaizerio – Mejerio – Olkino (KMO) ir Bartleto sferiškumo kriterijai, jų rodikliai. Pirmuoju bandymu gauti šio rodiklio nepavyko, t. y. nebuvo patvirtinta, kad duomenys tinka analizuoti pasitelkus faktorinės analizės metodą. Analizuojant korelacijų matricą buvo pastebėta, kad du kintamieji yra aukštos korelacijos (22 ir 28 teiginiai) – $r = 1,00$. Todėl

¹ Plačiau apie faktorinę analizę žr. Čekanavičiaus ir Murauskas (2008) arba Pakalniškienė (2012).

buvo nuspręsta vieną teiginį iš koreliatų poros išimti ir stebėti, ar keičiasi duomenys (tai įprasta analizės eigos procedūra). Eliminavus 22 teiginį, buvo gauti tokie reikšmingumo lygiai: $KMO = 0,859$, Bertleto sferiškumo kriterijus – 1943,642, $df = 496$, $p < 0,000$. Vadinas, faktorinė analizė galėjo būti taikoma.

Kad būtų išsiaiškinta, kuriuos teiginius atliekant analizę palikti, o kuriuos šalinti, remiantis ankstesnių šios srities tyrimų įžvalgomis, patarimais, pavyzdžiui, Toth (2008), Parks (2014), Toyama ir Yamazaki (2018), buvo sekta tokiomis rekomendacijomis:

- iš analizės išimti tuos teiginius, kurių faktorinis svoris yra mažiau nei 0,5 (Toth, 2008; Field, 2009);
- faktorių turi sudaryti ne mažiau nei trys teiginiai (Park, 2014; Toyama ir Yamazaki, 2018).

Laikantis šių rekomendacijų, duomenys buvo analizuojami tol, kol buvo išskirti jas atitinkantys faktoriai. Pradinis tiriamosios faktorinės analizės modelis išskyrė aštuonis faktorius, kurių tikrinė reikšmė (angl. *eigenvalue*) buvo didesnė už 1. Pirminės statistinės analizės duomenimis, keletas teiginių – 33, 26, 8, 27, 12, 25, 21 – negavo jokio faktorių svorio, o faktoriui F8 teko vienas teiginys (11). Todėl šie minėti teiginiai po vieną buvo šalinami iš analizės siekiant gauti tikslesnį modelį ir buvo stebima, kaip toliau kinta teiginių faktorių svoriai. Atliekant tolesnius analizės žingsnius iš viso buvo pašalinta 13 teiginių – 4, 5, 6, 8, 11, 12, 17, 21, 23, 25, 26, 27 ir 29². Galutiniame faktorinės analizės etape buvo išskirti 4 faktoriai, kurie atitiko išsikeltus kriterijus, minėtus anksčiau. Apibendrintas modelis pateiktas 1 lentelėje.

1 lentelė

Galutinis keturių faktorių modelis su Promax sukiniu

Teiginio nr.	F1 F2 F3 F4				h ²

3	0,813				0,685
9	0,774				0,632
20	0,748				0,572
13	0,725				0,563
33	0,694				0,583
16	0,679				0,506
18		0,807			0,733
14		0,768			0,645
32		0,756			0,598
24		0,741			0,742
1		0,673			0,621

² Skalės teiginiai pateikti priede.

Teiginio nr.	F1	F2	F3	F4	h2
7		0,651			0,571
2			0,728		0,654
10			0,677		0,582
28			0,631		0,432
31			0,552		0,342
30				0,759	0,597
15				0,742	0,579
19				0,714	0,565
Tikrinės reikšmės	6,355	1,905	1,529	1,414	
Bendroji dispersija %	33,448	10,027	8,048	7,441	
Modelis paaiškina 58,9 proc. duomenų					

Taigi galutinį svetimosios kalbos nerimo skalės modelį sudaro 19 teiginių ($\alpha = 0,885$). Analizei naudojant 19 teiginių duomenis faktorinei analizei jie tinka gerai (KMO = 0,847, $df = 171$, $p < 0,001$). Iš pateiktos lentelės galima matyti, kad šis galutinis modelis paaiškina beveik 60 proc. duomenų.

Kitas analizės žingsnis – įvertinti, kokie teiginiai pateko į minėtus keturis faktorius, ir juos pavadinti pagal bendrąją visiems teiginiams, įeinantiems į faktorių, prasmę. Pirmasis faktorius apima tokius šešis teiginius³:

Mane apima baimė, kai žinau, kad turėsiu atsakinėti per lietuvių kalbos pamoką (3)⁴.

Aš pradėdu panikuoti, kai turiu kalbėti per lietuvių kalbos pamoką nepasiruošęs (-usi) (9).

Aš jaučiu, kaip daužosi mano širdis, kai žinau, kad būsiu pakviestas (-a) kalbėti per lietuvių kalbos pamoką (20).

Man nedrąsu savanoriškai atsakinėti per lietuvių kalbos pamokas (13).

Aš susinervinu, kai lietuvių kalbos mokytoja (-s) užduoda klausimą, kurio nesu iš anksto pasiruošęs (-usi) atsakyti (33).

Net jei esu gerai pasiruošęs (-usi) lietuvių kalbos pamokai, jaučiu nerimą (16).

Iš pateiktų teiginių galima suprasti, kad jie yra susiję su pasiruošimu lietuvių kalbos pamokai, atsakinėjimu klasėje, nenoru savanoriškai atsakinėti ir galimu vertinimu to, kaip mokyns pasirodys. Įprastai klasėje gali būti vertinama tai, ką mokyns pasakys, jo mintis, kaip ją suformuluos ir ištars, tad tokie vertinamieji aspektai gali kelti mokiniui įtampą žinant, kad tai, ką ir kaip jis sakys, gali būti sukritikuota ar taisoma. Vertinimą šiuo atveju galima suprasti plačiai, o ne tik kaip vertinimą pažymiu už užduoties atliktį, bet apskritai, kaip mokyns pasirodo per pamoką. Be to, matyti, kad teiginiai atskleidžia

³ Teiginiai pateikti pagal faktorių svorių išsidėstymo tvarką.

⁴ Skliaustuose nurodomas teiginio numeris skalėje. Žr. priedą.

tokias mokinio būsenas kaip panika, baimė, susierzinimas, nervingumas bei fiziologinius pojūčius – širdies daužymąsi. Taigi buvo nuspręsta apibendrintai šį pirmąjį faktorių įvardyti kaip *Neigiamo vertinimo baimę*.

Antrąjį faktorių sudarė 7 teiginiai:

Pasitikiu savimi, kai kalbu lietuvių kalbos pamokoje (18).

Aš nesijaudinčiau, jei reikėtų lietuviškai kalbėti su lietuviais (14).

Aš greičiausiai jausčiausi gerai tarp lietuvių kalbos gimtakalbių (32).

Jaučiuosi nepatogiai, kai kalbu lietuviškai prieš klasę (24).

Aš niekada nesu savimi iki galo užtikrintas (-a), kai kalbu lietuviškai lietuvių kalbos pamokoje (1).

Man visada atrodo, kad kiti mokiniai geriau moka lietuvių kalbą (7).

Kaip matyti, pirmieji trys teiginiai yra pozityvūs – mokinys savimi pasitiki, nebijo kalbėti lietuviškai. Šie teiginiai yra vieni iš „apverstųjų“, kada atsakymas *visiškai sutinku* rodytų polinkį jausti mažai nerimo, o *visiškai nesutinku* – stiprų nerimą. Kiti trys teiginiai neigiami – jie rodo, kad mokinys nepasitiki savo kalbėjimo gebėjimais, jaučiasi nejaukiai ir mano, kad kiti bendraklasiai lietuvių kalbą moka geriau. Taigi apibendrintai žvelgiant į šiuos teiginius, galima matyti, kad jie yra susiję su lietuvių kalbos vartojimu: bendravimu su gimtakalbiais, kalbėjimu lietuviškai per lietuvių kalbos pamokas bei savo paties lietuvių kalbos kompetencijos suvokimu. Šį faktorių nuspręsta įvardyti *Bendravimo lietuvių kalba baimė*.

Trečiasis faktorius sudarytas iš keturių teiginių:

Aš nesijaudinu, kad padarysiu klaidų per lietuvių kalbos pamoką (2).

Kai man nesiseka lietuvių kalbos pamokose, imu nerimauti (10).

Kai einu į lietuvių kalbos pamokas, jaučiuosi savimi pasitikintis ir ramus (28).

Man nemalonu, kad kiti mokiniai gali juoktis iš manęs dėl to, kaip aš kalbu lietuvių kalba (31).

Šiame faktoriuje yra du teiginiai (2 ir 28), kurie parodo pozityvų nusiteikimą, mokinio pasitikėjimą savimi. Kiti du teiginiai atskleidžia, kad mokinys per lietuvių kalbos pamokas jaudinasi, kai jam nesiseka, bijo, kad kiti mokiniai gali pasišaipyti dėl to, kaip jis kalba lietuviškai. Teiginiai susiję su savęs percepcija, savęs ir savo būsenos vertinimu per pamoką. Apibendrinant šį faktorių nuspręsta pavadinti *Nepasitikėjimas savimi*.

Ketvirtasis faktorius apima tris teiginius:

Jaučiuosi prislėgtas (-a) daugybės taisyklių, kurias turiu išmokti per lietuvių kalbos pamokas (30).

Mane nervina, jei nesuprantu, kokias klaidas mokytoja (-s) taiso (15).

Man neramu, kad mokytoja (-s) pasirošusi (-ęs) taisyti kiekvieną mano padarytą klaidą (19).

Akivaizdu, kad pirmasis teiginys susijęs su sunkumais mokantis lietuvių kalbos: mokinį vargina tai, kad turi prisiminti lietuvių kalbos taisykles. Kiti du teiginiai taip pat susiję su mokymo(si) procesu: jaudinamasi, kad mokytojas pabrėžia kiekvieną klaidą, nerimaujama,

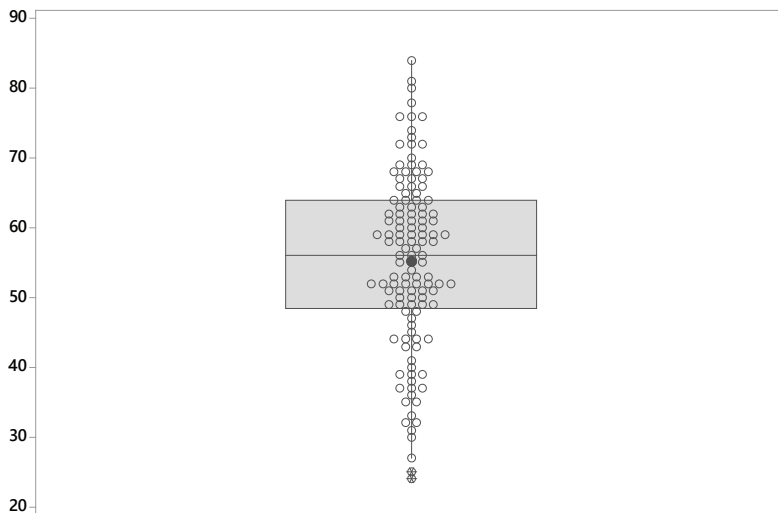
kad gali būti neaišku, kas taisoma. Taigi, mokiniui nerimą kelia tai, kaip su juo yra dirbama. Apibendrinant šiuos tris teiginius nuspręsta šį faktorių pavadinti *Nerimas, susiję su mokymo metodika*. Pabrėžtina, kad tokio faktoriaus nebuvo atskleidęs nė vienas kitas tyrėjas. Tačiau pasakytina, kad kiti tyrėjai analizavo svetimšios kalbos mokymąsi, kuris dažnai vyksta komunikacine prieiga, o Lietuvos tautinių mažumų mokyklose lietuvių kalbos mokoma kita metodika, kuri taikoma ir gimtosios kalbos pamokose.

Tiriamosios grupės nerimo lygio rezultatai

Išskyrus faktorius, kurie lemia lietuvių kalbos kaip svetimšios mokymosi nerimą, ieškota atsakymo į klausimą, kokio lygio nerimą per lietuvių kalbos pamokas jaučia tiriamieji. Primintina, kad pagal pasirinktą analizės metodiką kuo daugiau taškų vertinant nerimo skalės teiginius buvo surinkta, tuo stipresnis nerimas yra jaučiamas. Visos tiriamųjų grupės rezultatai apibendrinti 1 paveiksle. Paminėtina, kad, atlikus faktorinę analizę ir išėmus dalį teiginių, šios skalės įverčių ribos yra nuo 19 iki 95 taškų.

1 paveikslas

Tiriamųjų grupės svetimšios kalbos nerimo rezultatai

Akivaizdu, kad tiriamųjų nerimo įverčiai varijuoja ir yra įvairiai pasiskirstę per visus keturis kvartilius. Žvelgiant į pirmąjį kvartilį, kuris apima pirmus mažiausius 25 proc. duomenų, matyti, kad ši tiriamųjų dalis surinko nuo 27 iki 48 balų. Galima atsargiai teigti, kad ši grupės dalis jaučia šiek tiek nerimo, bet ne itin stipriai. Analizuojant antrąjį kvartilį matyti, kad į šį kvartilį patenkančių mokinių rezultatai varijuoja nuo 49 iki 56 balų. Kitaip tariant, ši grupės dalis patiria kiek stipresnį nerimą nei tie mokiniai, kurie pateko į pirmą kvartilį. Trečiajame kvartilyje susitelkusi ta mokinių grupė, kuri surinko nuo

57 iki 64 balų. Ketvirtojo kvartilio šios skalės balai varijuoja nuo 65 iki 84. Paminėtina, kad 84 balai yra didžiausias rezultatas iš tiriamosios grupės. Remiantis prielaida, kad mokiniai, kurie surinko daugiau nei 47 balus, jaučia stiprų nerimą, galima atsargiai teigti, kad tų mokinių, kurių balai pateko į antrąjį, trečiąjį ir ketvirtąjį kvartilius, jaučia vidutinį arba stiprų nerimą per lietuvių kalbos pamokas. Vadinasi, apie 75 proc. visos grupės.

Apibendrinant pasakytina, kad tiriamųjų grupės rezultatai pasiskirstę plačiai, tačiau galima pastebėti, kad didelės dalies mokinių yra jaučiamas vidutinis ar stiprus nerimas per lietuvių kalbos pamokas ir tai gali turėti įtakos jų pažymiams. Ši svetimosis kalbos nerimo ir pažymio sąsaja vėliau buvo patikrinta.

Sociolingvistinių veiksnių įtaka svetimosis kalbos nerimui

Taip pat keltas uždavinys patikrinti, kurie sociolingvistiniai veiksniai gali turėti įtakos tikslinės grupės lietuvių kalbos kaip svetimosis nerimui. Tam, kad tai būtų išsiaiškinta, buvo atlikta daugianarė regresinė analizė, kurioje priklausomas kintamasis buvo svetimosis kalbos nerimo įvertis. Nepriklausomi kintamieji buvo tokie: lytis, amžius, gimtoji kalba, laikas, kada buvo pradėta susidurti su lietuvių kalba, taip pat laikas, kada patys mokiniai pradėjo kalbėti lietuviškai. Šie visi nepriklausomi kintamieji buvo įtraukti į pradinę regresinės analizės modelį.

2 lentelė

Svetimosis kalbos nerimo rezultatų modelis

Fiksuoti modelio parametrai	Parametrų įverčiai (standartinė paklaida), parametro reikšmingumas
Laisvasis narys	57,46 (1,51), $p = 0,000$
Pradėta vartoti lietuvių kalba (2–3)	-13,29 (5,21), $p = 0,012$
Pradėta vartoti lietuvių kalba (4–5)	-8,40 (3,33), $p = 0,013$
Pradėta vartoti lietuvių kalba (kita)	-1,70 (2,51), $p = 0,499$

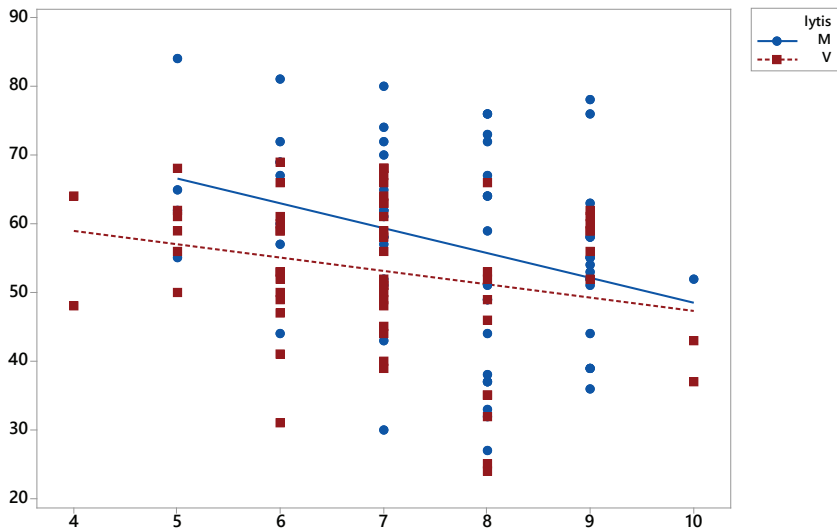
Atlikus analizę paaiškėjo, kad tik vienas veiksnys – kada pradėta vartoti lietuvių kalba – yra statistiškai reikšmingas. Nei lytis (kitų tyrėjų nustatyta, kad šis veiksnys svarbus), nei gimtoji kalba ar amžius statistiškai reikšmingos įtakos nedarė. Taigi analizė atskleidė, kad tie mokiniai, kurie pradėjo vartoti lietuvių kalbą būdami 2–3 metų, svetimosis kalbos nerimo jaučia mažiau nei tie, kurie ją pradėjo vartoti būdami 6–8 metų, ir šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p = 0,012$). Taip pat statistiškai reikšmingas skirtumas yra ir lyginant anksčiausiai pradėjusius vartoti lietuvių kalbą su grupe tų, kurie tai daryti pradėjo 4–5 metų amžiaus ($p = 0,013$). Iš šių pastebėjimų galima daryti atsargią prielaidą, kad anksčiau pradėta vartoti kalba gali lemti tai, kad mokinsys per pamokas jau mažiau nerimo.

Koreliacinės analizės rezultatai

Buvo patikrinta svetimšios kalbos nerimo ir pažymio koreliacija. Koreliacijos grafiką galima matyti 2 paveiksle. X ašyje yra sužymėti pažymiai, o Y ašyje – svetimšios kalbos nerimo skalės balai. Kadangi kitų tyrėjų buvo nustatyta, jog lyties veiksnys itin svarbus tiriamuoju aspektu (plg. Cheng, 2002; Park ir French, 2013; Gerencheal, 2016), pažymio ir nerimo koreliacija analizuota gretinant atskirai merginų ir vaikinių atvejus.

2 paveikslas

Svetimšios kalbos nerimo sąsajos su lietuvių kalbos ir literatūros metiniu pažymiu lyties aspektu

Sprendimas atskirti grupes lyties požiūriu pasitvirtino, nes, kaip akivaizdu ir iš 2 paveikslas, nors tendencija panaši, bet esama ir skirtumų. Pirmiausia matyti, kad svetimšios kalbos nerimo ir pažymio koreliacija abiejų lyčių grupių yra neigiama, nes kreivės krypta žemyn. Tai reiškia, kad gaunant aukštesnį, geresnį pažymį, nerimas mažėja. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, jog merginų grupės koreliacijos rodiklis yra $r = -0,321$ ($p = 0,011$), taigi jis yra statistiškai reikšmingas. Nors vaikinių grupės atveju šių kintamųjų koreliacija taip pat yra neigiama, tačiau ji nėra statistiškai reikšminga ($r = -0,236$, $p = 0,062$). Vadinas, galima daryti prielaidą, kad svetimšios kalbos nerimas ir pažymiai, gaunami per lietuvių kalbos ir literatūros pamokas, didesnę įtaką daro merginoms, o vaikinių tai tiek stipriai neveikia.

Išvados

Pirmą kartą Lietuvos tautinių mažumų mokyklose buvo atliktas lietuvių kalbos kaip svetimšios nerimo tyrimas. Analizuota 11 ir 12 klasių mokinių situacija. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad nors tikslinei grupei lietuvių kalba nėra užsienio kalba, su lietuvių kalba jie susiduria įvairiuose kontekstuose ir švietimo įstaigose yra tikslingai ugdomi šios kalbos gebėjimai, vis dėlto baigiamųjų klasių mokiniai patiria lietuvių kalbos kaip svetimšios nerimą. Atlikus tiriamąją faktorinę svetimšios kalbos nerimo skalės duomenų analizę buvo išskirti tokie faktoriai, lemiantys kylantį nerimą: *neigiamo vertinimo baimė, bendravimo lietuvių kalba baimė, nepasitikėjimas savimi ir nerimas, susijęs su mokymo metodika*. Žinant, kad tiriamųjų grupei lietuvių kalba nėra tokia pati kaip kitos svetimšios kalbos (pavyzdžiui, anglų, prancūzų ir pan.), kyla klausimų, kodėl esama bendravimo lietuvių kalba baimės. Šio atsakymo reikėtų ieškoti kitais metodais gilinantis į klausimą. Taip pat pedagogų turėtų būti ieškoma atsakymų į tai, kaip stiprinti mokinių pasitikėjimą savimi. O neigiamo vertinimo baimė ir nerimas, kuri sukelia mokymo metodika, galėtų būti šalinama koreguojant mokymo procesą, pačią metodiką.

Taip pat duomenų analizė atskleidė, kad apie 75 proc. tiriamųjų jaučia vidutinį ir stiprų nerimą. Vadinasi, mokymo proceso organizatorių uždavinys, atsižvelgus į išskirtus nerimą sukeliančius faktorius, mažinti nerimo lygį, nes tai, spėtina, galėtų padėti pasiekti geresnių mokymosi rezultatų. Patikrinus pažymio sąsają su svetimšios kalbos nerimu ir šių kintamųjų koreliacija nustatyta, kad ji yra neigiama, t. y. kada gaunamas geresnis pažymys, nerimas mažėja. Merginų grupėje koreliacija yra statistiškai reikšminga ($r = -0,321, p = 0,011$), o vaikinų grupėje koreliacija yra silpna ir statistiškai nereikšminga ($r = -0,236, p = 0,062$). Vadinasi, svetimšios kalbos nerimo ir pažymių sąsaja labiau veikia merginų grupę nei vaikinų, o kada gaunami geresni pažymiai, nerimas kiek mažėja, ir atvirkščiai – prastesni pažymiai didina nerimą per lietuvių kalbos pamokas. Nors pažymio ir nerimo lygio koreliacijos reikšmės buvo statistiškai reikšmingos merginų grupės atveju, atlikta daugianarė regresinė analizė atskleidė, kad nei lytis, nei amžius, nei gimtoji kalba nėra tie veiksniai, kurie būtų statistiškai reikšmingai susiję su lietuvių kalbos kaip svetimšios nerimu. Vis dėlto nustatyta, kad tie mokiniai, kurie lietuvių kalbą pradėjo vartoti ankstyvojoje vaikystėje, būdami 2–3 metų, jaučia mažesnę nerimą nei tie, kurie ėmė kalbėti ja būdami 6–8 metų, ir šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p = 0,012$). Vadinasi, galima atsargiai daryti prielaidą, kad ilgesnis laikas vartojant svetimąją kalbą gali šiek tiek mažinti per pamokas jaučiamą svetimšios kalbos nerimą. Tai gali būti argumentas skatinant tėvus neventgi ugdyti ankstyvosios vaikų daugiakalbystės.

Literatūra

- Aida, Y. (1994). Examination of Horwitz, Horwitz and Cope's construct of foreign language anxiety: The case of students of Japanese. *Modern Language Journal*, 78, 155–168. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.1994.tb02026.x>
- Al-Shboul, M. M., Ahmad, I. S., Nordin, M. S., & Rahman, Z. A. (2013). Foreign language anxiety and achievement: Systematic review. *International Journal of English Linguistics*, 3(2), 32–45. <https://doi.org/10.5539/ijel.v3n2p32>
- Arnaiz Castro, P., & Guillén García, F. (2012). Foreign language anxiety in a Spanish university setting: interpersonal differences. *Revista de Psicodidáctica*, 17(1), 5–26.
- Bagdonas, A. ir Bliumas, R. (2019). *Aiškinamasis psichologijos terminų žodynas*. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- Chen, I., & Chang, C. C. (2009). Cognitive load theory: An empirical study of anxiety and task performance in language learning. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 7, 729–746. <https://doi.org/10.25115/EJREP.V7I18.1369>
- Cheng, Y. S. (2002). Factors associated with foreign language writing anxiety. *Foreign language annals*, 35(6), 647–656. <https://doi.org/10.1111/j.1944-9720.2002.tb01903.x>
- Čekanavičius, V., & Murauskas, G. (2008). *Statistika ir jos taikymas, II dalis*. TEV.
- Dewaele, J. (2002). 9. Individual Differences in L2 Fluency: The Effect of Neurobiological Correlates. In V. Cook (Ed.), *Portraits of the L2 user* (pp. 219–250). Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781853595851-011>
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3rd ed.). SAGE Publications Ltd.
- Gerencheal, B. (2016). Gender differences in foreign language anxiety at an Ethiopian university: Mizan-Tepi university third year English major students in focus. *Journal of Education and Practice*, 1, 1–16.
- He, D. (2018). Foreign language learning anxiety in China: Theories and applications in English language teaching. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 24(8), 1247–1249. <https://doi.org/10.1080/13670050.2018.1545745>
- Horwitz, E. (2001). Language anxiety and achievement. *Annual Review of Applied Linguistics*, 21, 112–126. <https://doi.org/10.1017/S0267190501000071>
- Horwitz, E. K. (1986). Preliminary evidence for the reliability and validity of a foreign language anxiety scale. *Tesol Quarterly*, 20(3), 559–562. <https://doi.org/10.2307/3586302>
- Horwitz, E. K. (2010). Foreign and second language anxiety. *Language teaching*, 43(2), 154–167. <https://doi.org/10.1017/S026144480999036X>
- Horwitz, E. K. (2016). Factor structure of the foreign language classroom anxiety scale: Comment on Park (2014). *Psychological Reports*, 119(1), 71–76. <https://doi.org/10.1177/0033294116653368>
- Kočiūnas, R. (1995). *Psichologinis konsultavimas*. Lumen.
- Liu, M., & Huang, W. (2011). An exploration of foreign language anxiety and English learning motivation. *Education Research International*, 1–8. <https://doi.org/10.1155/2011/493167>

- MacIntyre, P. D. (1995). How does anxiety affect second language learning? A reply to Sparks and Ganschow. *The Modern Language Journal*, 79(1), 90–99. <https://doi.org/10.2307/329395>
- MacIntyre, P. D., & Gardner, R. C. (1989). Anxiety and second-language learning: Toward a theoretical clarification. *Language learning*, 39 (2), 251–275. <https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1989.tb00423.x>
- MacIntyre, P. D., & Gardner, R. C. (1994). The subtle effects of language anxiety on cognitive processing in the second language. *Language learning*, 44(2), 283–305. <https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1994.tb01103.x>
- Matsuda, S., & Gobel, P. (2004). Anxiety and predictors of performance in the foreign language classroom. *System*, 32(1), 21–36. <https://doi.org/10.1016/j.system.2003.08.002>
- Pan, C., & Zhang, X. (2021). A longitudinal study of foreign language anxiety and enjoyment. *Language Teaching Research*, 8, 149–170. <https://doi.org/10.1177/1362168821993341>
- Park, G. P. (2014). Factor analysis of the foreign language classroom anxiety scale in Korean learners of English as a foreign language. *Psychological Reports*, 115(1), 261–275. <https://doi.org/10.2466/28.11.PR0.115c10z2>
- Park, G. P., & French, B. F. (2013). Gender differences in the foreign language classroom anxiety scale. *System*, 41(2), 462–471. <https://doi.org/10.1016/j.system.2013.04.001>
- Pakalniškienė, V. (2012). *Tyrimo ir įvertinimo priemonių patikimumo ir validumo nustatymas. Metodinė priemonė*. Vilniaus universiteto leidykla.
- Pérez-Paredes, P. F., & Martínez-Sánchez, F. (2000-2001). A Spanish version of the foreign language classroom anxiety scale: Revisiting Aida's factor analysis. *RESLA*, 14, 337–352.
- Petri, H. L., & Govern, J. M. (2003). *Motivation, theory, research, and applications* (5th ed.). Wadsworth Publishing Co.
- Safran, J., Volarov, M., & Oljaca, M. (2020). Serbian version of foreign language classroom anxiety scale: Psychometric Analysis. *Eğitim ve Bilim*, 45 (204), 371–381. <https://doi.org/10.15390/eb.2020.7826>
- Sparks, R. L., & Ganschow, L. (2007). Is the foreign language classroom anxiety scale measuring anxiety or language skills? *Foreign Language Annals*, 40(2), 260–287. <https://doi.org/10.1111/j.1944-9720.2007.tb03201.x>
- Teimouri, Y., Goetze, J., & Plonsky, L. (2019). Second language anxiety and achievement: A meta-analysis. *Studies in Second Language Acquisition*, 41(2), 363–387. <https://doi.org/10.1017/S0272263118000311>
- Tóth, Z. (2008). A foreign language anxiety scale for Hungarian learners of English. *WoPaLP*, 2(1), 55–77.
- Toyama, M., & Yamazaki, Y. (2018). Exploring the components of the foreign language classroom anxiety scale in the context of Japanese undergraduates. *Asian-Pacific Journal of Second and Foreign Language Education*, 3(1), 1–27. <https://doi.org/10.1186/s40862-018-0045-3>

Priedas: svetimios kalbos nerimo skalės teiginiai

1. Aš niekada nesu savimi iki galo užtikrintas (-a), kai kalbu lietuviškai lietuvių kalbos pamokoje.
2. Aš nesijaudinu, kad padarysiu klaidų per lietuvių kalbos pamoką.
3. Mane apima baimė, kai žinau, kad turėsiu atsakinėti per lietuvių kalbos pamoką.
4. Mane baugina tai, kad nesuprantu, ką mokytoja (-s) sako lietuvių kalbos pamokoje.
5. Man patiktų, jei būtų daugiau lietuvių kalbos pamokų.
6. Pastebiu, kad per lietuvių kalbos pamokas mąstau apie dalykus, kurie nėra susiję su pamoka.
7. Man visada atrodo, kad kiti mokiniai geriau moka lietuvių kalbą.
8. Paprastai esu ramus (-i) per lietuvių kalbos atsiskaitymus ar testus.
9. Aš pradedu panikuoti, kai turiu kalbėti per lietuvių kalbos pamoką nepasiruošęs (-usi).
10. Kai man nesiseka lietuvių kalbos pamokose, imu nerimauti.
11. Aš nesuprantu, kodėl kai kurie bendraklasiai jaudinasi dėl lietuvių kalbos pamokų.
12. Per kalbos pamokas taip susierzinu, kad pamirštu ir tuos dalykus, kuriuos žinau.
13. Man nedrąsu savanoriškai atsakinėti per lietuvių kalbos pamokas.
14. Aš nesijaudinčiau, jei reikėtų lietuviškai kalbėti su lietuviais.
15. Mane nervina, jei nesuprantu, kokias klaidas mokytoja (-s) taISO.
16. Net jei esu gerai pasiruošęs (-usi) lietuvių kalbos pamokai, jaučiu nerimą.
17. Dažnai galvoju, kad nenoriu eiti į lietuvių kalbos pamoką.
18. Pasitikiu savimi, kai kalbu lietuvių kalbos pamokoje.
19. Man neramu, kad mokytoja (-s) pasiruošusi (-ęs) taisyti kiekvieną mano padarytą klaidą.
20. Aš jaučiu, kaip daužosi mano širdis, kai žinau, kad būsiu pakviestas (-a) kalbėti per lietuvių kalbos pamoką.
21. Kuo daugiau mokausi lietuvių kalbos atsiskaitymui, kontroliniam darbui, tuo labiau savimi nepasitikiu.
22. Nejaučiu spaudimo, kad turiu būti labai gerai pasiruošęs (-usi) lietuvių kalbos pamokai.
23. Visada jaučiuosi taip, lyg kiti mokiniai lietuviškai kalbėtų geriau nei aš.
24. Jaučiuosi nepatogiai, kai kalbu lietuviškai prieš klasę.
25. Lietuvių kalbos pamokų temos taip greit keičiasi, kad bijau, jog galiu nespėti visko išmolti.
26. Per lietuvių kalbos pamokas jaučiuosi labiau įsitempęs (-usi) ir nervingesnis (-ė) nei per kitas pamokas.
27. Aš jaučiuosi nervingas (-a) ir sutrikęs (-usi), kai kalbu per lietuvių kalbos pamokas.
28. Kai einu į lietuvių kalbos pamokas, jaučiuosi savimi pasitikintis ir ramus.
29. Susinervinu, jei nesuprantu kiekvieno žodžio, kurį sako lietuvių kalbos mokytoja (-s).
30. Jaučiuosi prislėgtas (-a) daugybės taisyklių, kurias turiu išmolti per lietuvių kalbos pamokas.
31. Man nemalonu, kad kiti mokiniai gali juoktis iš manęs dėl to, kaip aš kalbu lietuvių kalba.

32. Aš greičiausiai jausčiausi gerai tarp lietuvių kalbos gimtakalbių.
33. Aš susinervinu, kai lietuvių kalbos mokytoja (-s) užduoda klausimą, kurio nesu iš anksto pasiruošęs (-usi) atsakyti.

The Anxiety of Lithuanian as a Foreign Language in Schools of National Minorities

Rugilė Miškinytė¹, Loreta Vilkiene²

¹ Vilnius University, Universiteto g. 5, LT-01131 Vilnius, rugile.miskinytee@gmail.com

² Vilnius University, Institute of Applied Linguistics, Department of Lithuanian Studies, Universiteto g. 5, LT-01131 Vilnius, Loreta.Vilkiene@ff.vu.lt

Summary

The aim of this study is to investigate foreign language anxiety among non-native Lithuanian pupils enrolled in 3rd and 4th grade gymnasiums where Lithuanian language is taught as L2. In addition, authors provide insights into whether factors such as gender, age, L1, and the age at which they first encountered the Lithuanian language and the age at which they first spoke Lithuanian, and did the grade of Lithuanian literature and language classes correlate with foreign language anxiety. The material for this study consists of a sociolinguistic questionnaire and a foreign language anxiety scale (adapted by the authors of this work). In total, 125 pupils participated in the research: 62 females and 63 males. Average age of the group is 17.

After conducting factor analysis, four factors were revealed in this study: *fear of negative evaluation*, *communication apprehension in Lithuanian language*, *self-esteem*, and *anxiety related to teaching methods*. These factors cause pupils anxiety in Lithuanian language classrooms. It gives rise considering why pupils feel this way, and what could be done to strengthen their self-esteem, and what could be changed in teaching methods. About 75% of pupils feel average or strong anxiety. Regression analysis showed that pupils who started using the Lithuanian language at an earlier age experienced less anxiety in the classroom. Correlation analysis revealed that anxiety levels tend to be lower when pupil get higher grades, but it is statistically significant only in female group.

Keywords: *foreign language anxiety, Lithuanian language, language learning, factor analysis, regression analysis, correlation analysis.*

Gauta 2022 07 05 / Received 05 07 2022
Priimta 2023 03 03 / Accepted 03 03 2023